

INFÀNCIA EN SITUACIÓ DE VULNERABILITAT I LLEURE COMUNITARI

Autoria:

Dra. Txus Morata. Directora de la Càtedra de Lleure Educatiu i Acció Sociocultural i professora de la Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés – URL.

Sr. Àlex Valero. Tècnic de la Càtedra de Lleure Educatiu i Acció Sociocultural de la Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés – URL.

Agraïments:

- **Sra. Marta Solé.** Cap del Servei de Convivència, Diversitat, Infància i Persones Grans de la Diputació de Barcelona.
- **Dr. Miquel Àngel Essomba,** director del grup d'Investigació ERDISC (Equip d'Investigació sobre Diversitat i Inclusió en Societats Complexes). UAB.
- **Sra. Alana Hurtado Rodríguez,** coordinadora de Campanyes socials de la Fundació Pere Tarrés.
- **Sra. Maria Valencia Vera,** tinenta d'Alcaldia de Ciutat Cohesionada i Transformadora de Sant Boi de Llobregat.
- **Sra. Laura Padilla,** cap d'unitat d'infància, família i gent gran de Sant Boi de Llobregat.
- **Sr. Josep Rodríguez Montserrat,** director general de la Fundació Educativa Terrassa.
- **Sra. Núria Sala,** cap de projectes i gestió del coneixement de l'Aliança Educació 360.
- **Ester Bonal,** directora de Xamfrà, centre de música i escena per la inclusió social.
- **Sr. Mikel Castillo.** Fundación Harribide.
- **Sr. Eneko Celaá.** Fundación Harribide.
- **Chené Gómez,** president de CREART. Entitat que treballa per millorar la qualitat de l'educació dels infants i joves.
- **Sra. Liliana Marcos.** Asesora Secretaría de Estado de Derechos Sociales. Ministerio de Derechos Sociales y Agenda 2030.
- **Dra. Maite Marzo.** Investigadora de la Càtedra de Lleure Educatiu i Acció Sociocultural i del Grup de recerca Innovació i Anàlisi Social (GIAS). Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés- URL.
- **Dra. Eva Palasí.** Investigadora de la Càtedra de Lleure Educatiu i Acció Sociocultural i del Grup de recerca Innovació i Anàlisi Social (GIAS). Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés- URL.
- **Dra. Aurora Madariaga,** directora de la Càtedra Ocio y Discapacidad. Universidad de Deusto.

Aquesta llicència es pot distribuir, remesclar, adaptar i construir sobre el material en qualsevol mitjà o format només amb finalitats no comercials, i només sempre que s'atribueixi al creador. Podeu consultar la llicència completa a: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

• Introducció	4
• Lleure educatiu i igualtat d'oportunitats	5
• Educació 360 - Ecosistema educatiu	9
• Lleure i prevenció de la institucionalització.....	12
• Conclusions	14
• Bibliografia.....	15

1. Introducció

El lleure educatiu és un dret reconegut per l'Organització de les Nacions Unides, i nombrosos estudis acadèmics demostren els beneficis que aquest aporta al desenvolupament social i educatiu dels infants i adolescents i de la comunitat en general. Tot i això, les oportunitats d'accés al lleure no són iguals per a totes les infàncies, esdevenint aquesta realitat un factor de desigualtat educativa.

Durant els mesos de novembre i desembre de 2024 es va celebrar a la Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés-URL el seminari: Infància en situació de vulnerabilitat i lleure comunitari, organitzat per la Càtedra de Lleure Educatiu i Acció Sociocultural Pere Tarrés. Aquest Seminari, es va adreçar a professionals i persones voluntàries que treballen amb infància, adolescència i famílies, que es troben en situació de vulnerabilitat.

En el mateix es van presentar resultats i materials elaborats a partir de recerques especialitzades en l'àmbit d'estudi esmentat, així com també experiències i projectes d'intervenció amb la infància en situació de vulnerabilitat, que incorporen el lleure educatiu com un àmbit de treball.

La Càtedra de Lleure Educatiu i Acció Sociocultural és un espai on poder generar coneixement, reflexions, discursos, i analitzar pràctiques impulsades des de les administracions públiques i les entitats del Tercer Sector Social, per a la seva millora i la transferència a la societat. Des de la Càtedra es vol difondre coneixement en relació al lleure educatiu i l'acció sociocultural, amb una perspectiva nacional i internacional des d'un model de cooperació universitària, basat en la formació integral de la persona, la recerca i la transferència de coneixement, per tal de potenciar un lleure educatiu i un model d'acció sociocultural des de perspectives del model d'humanisme i de justícia social.

Aquest document recull les principals aportacions, reflexions i coneixements adquirits a través del seminari, compartint també bones pràctiques exposades durant totes les sessions per treballar en l'àmbit del lleure educatiu i la infància en situació de vulnerabilitat, així com algunes eines i recursos per als professionals i voluntaris que treballen en aquest camp.

Aquesta publicació fa un recorregut per tots els temes que es van tractar durant el seminari:

Figura 1. Temàtiques del seminari

Font: Elaboració pròpia.

Consulta el vídeo complet del seminari

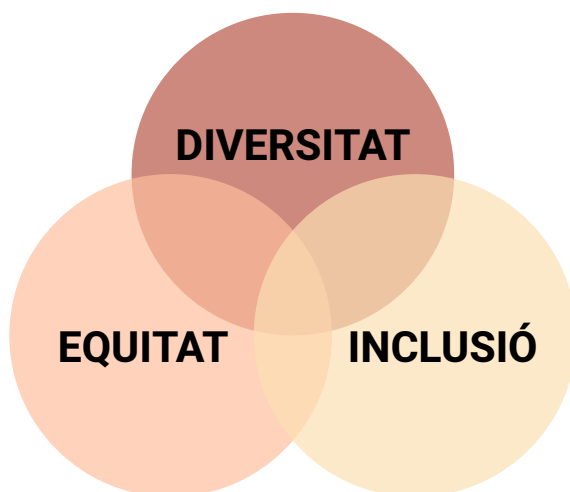

2. Lleure educatiu i igualtat d'oportunitats

La primera sessió del seminari, celebrada el 19 de novembre de 2024, es va centrar en la relació entre lleure educatiu i la igualtat d'oportunitats, introduint-hi la mirada interseccional com a eina analítica i transformadora. L'acte d'inauguració va anar a càrrec de la Dra. Txus Morata, directora de la Càtedra, i de la Sra. Marta Solé, Gerent de Serveis de Cicle de Vida, Diversitat i Comunitat de la Diputació de Barcelona, que van destacar la importància d'abordar el lleure com a dret i com a espai de justícia social.

La conferència del Dr. Miquel Àngel Essomba (UAB) va ser clau per entendre com diferents eixos de desigualtat (gènere, origen, classe, discapacitat...) interactuen en la infància i condicionen l'accés a oportunitats educatives fora de l'horari lectiu. Essomba va ressaltar la importància de l'enfocament sistèmic en l'àmbit del lleure educatiu que uneix tres factors clau per a una mirada global: la diversitat, l'equitat i la inclusió:

Figura 2. Factors clau per una mirada global

Font: Elaboració pròpia.

La interculturalitat és un concepte transcendental quan parlem d'igualtat. El ponent va exposar 3 aspectes que el lleure ha d'incloure a nivell intercultural:

- **Educació per a la convivència**, que implica la promoció d'iniciatives amb respecte per a les diferències i els denominadors comuns.
- **Educació per a la participació activa**, que implica el desenvolupament d'habilitats que permeten a l'individu exercir un paper actiu per a la solució de problemes i participar en el procés de presa de decisions dins la societat.
- **Educació per a les competències interculturals**, que implica el desenvolupament de la capacitat de comunicar-se de manera efectiva i apropiada en situacions interculturals basades en el propi coneixement intercultural, habilitats i actituds.

Pel que fa l'equitat, Essomba va exposar 3 conceptes clau per a poder garantir-la:

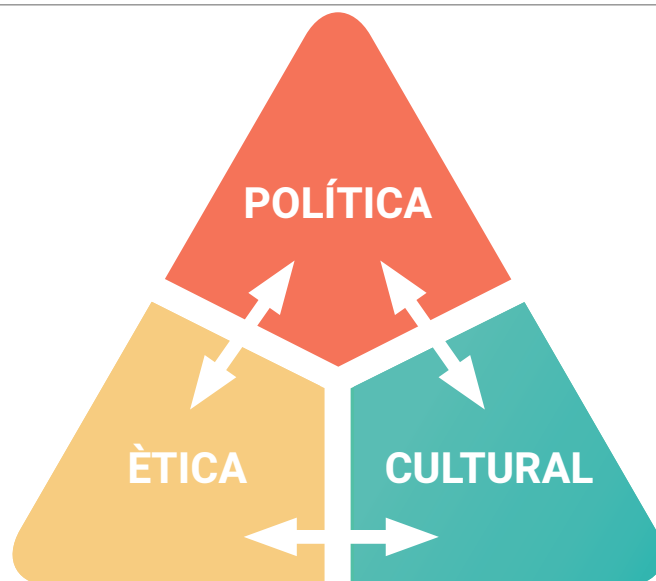
Figura 3. Conceptes clau per a poder garantir l'equitat

Font: Elaboració pròpia.

En termes d'inclusió, existeixen 3 dimensions per a garantir una educació inclusiva:

Figura 4. Dimensions per garantir una educació inclusiva

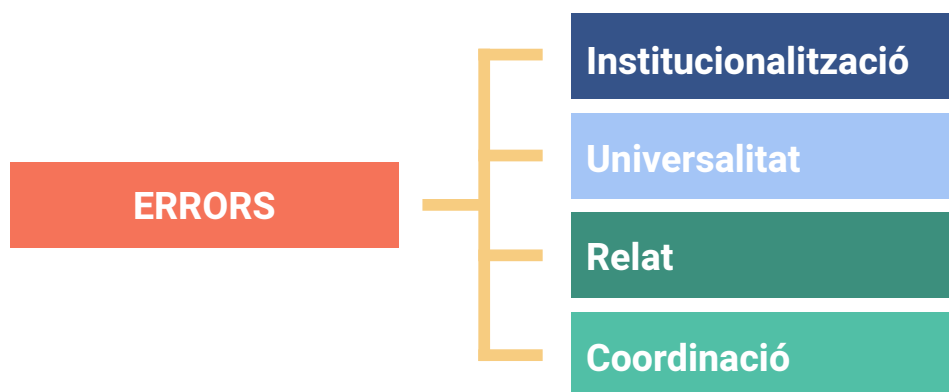
Font: Elaboració pròpia.

El ponent va contraposar aspectes d'aquestes dimensions aportant que:

- Enfront d'una pedagogia de la transmissió i la reproducció, es reivindica una pedagogia de la transformació i la creació (dimensió política).
- Enfront d'una pedagogia de l'essència, es reivindica una pedagogia de l'existència (dimensió ètica).
- Enfront d'una pedagogia que fomenta el coneixement de la realitat, es reivindica una pedagogia que fomenta la comprensió de la realitat (dimensió cultural).

Per últim, Essomba va exposar quatre errors clau en la construcció d'un lleure educatiu igualitari, comunitari i inclusiu.

Figura 5. Errors clau en la construcció d'un lleure educatiu igualitari, comunitari i inclusiu.

Font: Elaboració pròpia.

1. Institucionalització

Quan el lleure es burocratitza excessivament o queda limitat per estructures institucionals rígides, es perd la flexibilitat i la capacitat d'adaptar-se a les necessitats reals dels infants i joves, especialment els més vulnerables.

2. Universalitat

Pretendre que una mateixa proposta serveixi per a tothom pot invisibilitzar desigualtats. No tenir en compte les diferències socioeconòmiques, culturals o funcionals pot excloure determinats col·lectius.

3. Relat

La manca d'un relat compartit o coherent pot desorientar la pràctica educativa. Si no es comunica clarament el propòsit transformador del lleure, es pot diluir el seu valor com a eina d'equitat i inclusió.

4. Coordinació

La falta de coordinació entre entitats, escoles, famílies i administracions fragmenta l'acció educativa. Sense una xarxa col·laborativa, el lleure no pot tenir un impacte estructural, ni sostenir processos inclusius a llarg termini.

La segona part de la sessió va constar d'una taula d'experiències on **es van presentar 3 projectes en relació a l'accés igualitari en lleure educatiu:**

- **Cap infant sense colònies. Fundació Pere Tarrés** a càrrec de la Sra. Alana Hurtado, coordinadora de Campanyes socials de la Fundació Pere Tarrés.
- **Programa municipal de lleure d'estiu. Ajuntament de Sant Boi de Llobregat** a càrrec de la Sra. Maria Valencia, tinenta d'Alcaldia de Ciutat Cohesionada i Transformadora de Sant Boi de Llobregat i de la Sra. Laura Padilla, cap d'unitat d'infància, família i gent gran de Sant Boi de Llobregat.
- **La realitat a l'estiu a la Fundació Educativa Terrassa** a càrrec del Sr. Josep Rodríguez, director general de la Fundació Educativa Terrassa.

Idees clau

- ☒ Lleure com a dret i justícia social: necessitat de concebre el lleure educatiu com un dret subjectiu i un espai de justícia social, no com un recurs accessori o residual.
- ☒ Intersecció de desigualtats: els eixos de gènere, origen, classe social i discapacitat interactuen i condicionen l'accés de la infància a oportunitats educatives fora de l'horari lectiu.
- ☒ Enfocament sistèmic del lleure educatiu: la igualtat d'oportunitats requereix integrar diversitat, equitat i inclusió com a dimensions inseparables.
- ☒ Interculturalitat com a pilar de la igualtat
- ☒ Educació per a la convivència: reconeixement i respecte de les diferències, reforçant els valors comuns.
- ☒ Educació per a la participació activa: desenvolupament d'habilitats per a la implicació social i la presa de decisions col·lectives.
- ☒ Educació per a les competències interculturals: capacitat de comunicació efectiva i adequada en contextos culturals diversos.
- ☒ Equitat i inclusió com a criteris educatius
- ☒ Necessitat d'adaptar les propostes de lleure a les necessitats reals i diferenciades dels infants i joves.

- ☑ Tres dimensions de la inclusió (política, ètica i cultural), que impliquen un canvi pedagògic:
 - De la transmissió i reproducció a la transformació i creació.
 - De l'essència a l'existència.
 - Del coneixement de la realitat a la seva comprensió.
- ☑ Errors clau a evitar en la construcció d'un lleure educatiu inclusiu
 - Institucionalització excessiva: burocratització que redueix flexibilitat i capacitat d'adaptació a la vulnerabilitat.
 - Universalitat acrítica: una única proposta per a tothom pot invisibilitzar desigualtats i generar exclusió.
 - Manca de relat compartit: absència d'un discurs clar sobre el valor transformador del lleure.
 - Falta de coordinació: desconexió entre entitats, escoles, famílies i administracions que limita l'impacte estructural.

Eines i recursos

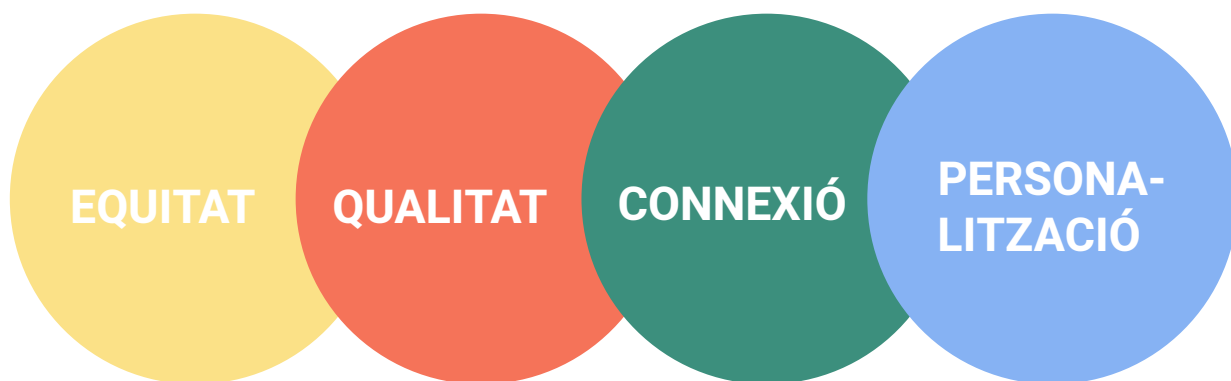
- **Conciutadania Intercultural:** recursos i materials de qualitat que aporten conceptes, reflexions, i perspectives al professorat per comprendre i gestionar la diversitat sociocultural present a l'aula:
<https://fundaciobofill.cat/conciutadania-intercultural>
- **Tot un món:** Material didàctic amb eines i recursos en educació intercultural a l'aula:
<https://fundaciobofill.cat/uploads/docs/v/u/k/k/6/9/b/p/e/1501.pdf>
- **Política educativa i igualtat d'oportunitats:** recursos per construir un sistema educatiu de qualitat, que tingui com a objectiu prioritari la igualtat d'oportunitats.
<https://fundaciobofill.cat/publicacions/politica-educativa-i-igualtat-doportunitats>
- **Plans educatius d'entorn (PEE):** Proposta orientada a aconseguir l'èxit educatiu de tot l'alumnat i contribuir a la cohesió social, mitjançant l'equitat, l'educació intercultural, el foment de la convivència i l'ús de la llengua catalana:
<https://educacio.gencat.cat/ca/departament/linies-estrategiques/equitat-educativa/plans-educatius-entorn/>
- **Campanya - Cap Infant Sense Colònies:** orientada a garantir l'accés a les activitats de lleure a l'estiu a infants en situació de vulnerabilitat social i educativa.
<https://www.peretarres.org/mcecc/participa/activitats/2022-04-13-cap-infant-sense-colonies>
- **Estiu adoles100!:** Activitats i tallers gratuïts d'estiu per a joves de 12 a 18 anys.
<https://www.joves.barcelona/ca/actualitat/estiu-adoles100-activitats-per-a-joves-de-12-a-18-anys-1288779>
- **Programa municipal de lleure d'estiu.** Ajuntament de Sant Boi de Llobregat: programació d'activitats d'estiu: casals d'estiu, activitats culturals, esportives i educatives i de suport a l'estudi.
<https://www.santboi.cat/ciutadania/educacio/activitats-destiu>
- **Fundació Educativa Terrassa:** <https://funeduca.org/qui-som/presentacio/>
- **Seminari: infància en situació de vulnerabilitat i lleure comunitari:** document audiovisual del seminari que conté les aportacions dels diferents ponents.
<https://youtu.be/6Mx-Cf-W3iU?si=W0bN3KUTToF5Os5Q>

3. Educació 360 - Ecosistema educatiu

La segona sessió, celebrada el 3 de desembre de 2024, es va centrar en l'enfocament de l'Educació 360, que entén l'educació com un ecosistema integral i connectat, en què escola, família, entitats i comunitat coope- ren per garantir una educació a temps complet més enllà de l'escola.

La Sra. Núria Sala, cap de projectes i gestió del coneixement a l'Aliança Educació 360, va presentar els princi- pis clau d'aquest model: la connexió entre espais i temps educatius, la igualtat d'oportunitats, la participació dels infants i la construcció comunitària.

Figura 6. Principis clau de l'Educació 360

Font: Elaboració pròpia.

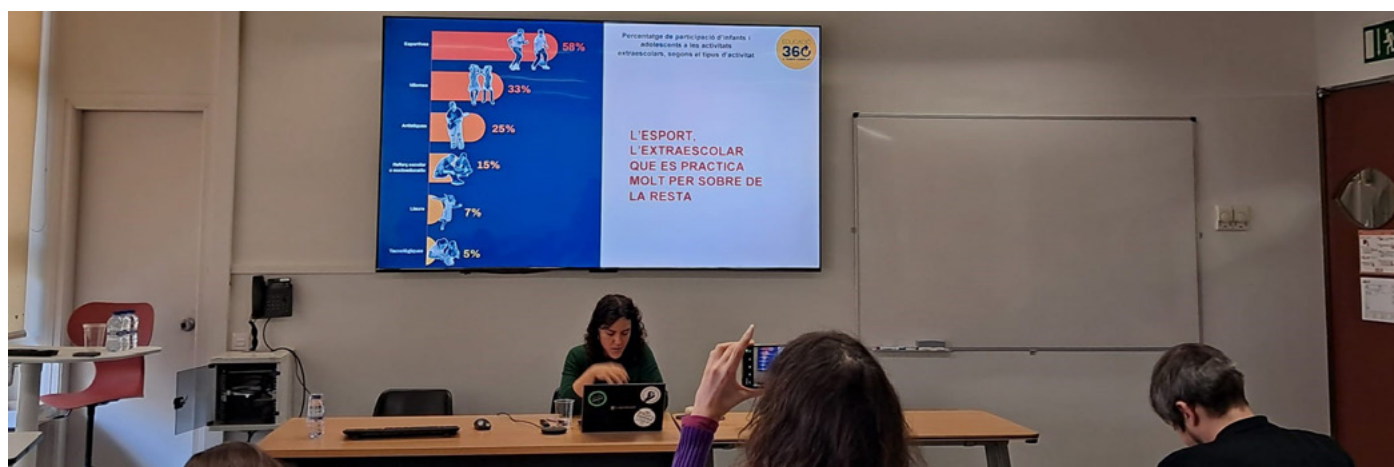
L'Educació 360 s'ha d'entendre com un espai d'oportunitats on reforçar les competències bàsiques i trans- versals del currículum escolar, al mateix temps que ofereix vinculació comunitària a entitats i una ampliació i diversificació de la xarxa de referents i amistats.

L'educació a temps complet també aporta desenvolupament de motivacions i talents personals alhora que reforça els hàbits saludables a nivell físic, higiènic, d'alimentació i de detecció i prevenció de conductes de risc (Samper, 2023). Sala va denunciar la desigualtat educativa en l'educació fora escola, exposant que men- tre el 92% d'infants i adolescents amb un nivell socioeconòmic familiar elevat participen a activitats extraes- colars, només ho fan un 66% d'infants i adolescents amb nivell socioeconòmic baix (Baròmetre 360, 2022).

Durant la sessió, la ponent va voler respondre a la qüestió sobre "Com es pot fer front a aquestes desigual- tats i al repte de l'educació 360?". Sala va explicar com fer front a aquestes desigualtats a través dels eco- sistemes educatius locals al servei de l'equitat. Aquests ecosistemes inclouen:

- Connexió dels temps i els espais lectius i no lectius, dins i fora de l'escola.
- Connexió dels aprenentatges per a itineraris educatius personalitzats
- Connexió dels agents educatius: escola famílies, entitats, ajuntaments, equipaments...

Per últim, Sala va posar de manifest que el lleure educatiu és un dels grans aliats per democratitzar l'accés a l'aprenentatge, reconèixer els sabers no formals i desenvolupar la ciutadania activa.

La segona sessió va comptar també amb una taula d'experiències que va reunir 3 entitats que treballen amb infants en situació de vulnerabilitat:

- **Xamfrà, centre de música i escena per la inclusió social** a càrrec de la Sra. Ester Bonal, directora de Xamfrà.
- **Proyecto Tarrasta: Espai Jove per a nois i noies de 10 a 12 anys** a càrrec del Sr. Mikel Castillo i del Sr. Eneko Celaá. Fundación Harribide (Bilbao).
- CREART. L'art com a eina de transformació social, a càrrec del Sr. Chené Gómez, president de CREART. Entitat que treballa per millorar la qualitat de l'educació dels infants i joves.
- **Claus per a dissenyar un projecte/servei de lleure en medi obert per a adolescents:** Vídeo produït per la Càtedra de Lleure Educatiu i Acció Sociocultural que aporta algunes claus, eines i consells sobre com dissenyar un projecte o servei de lleure educatiu en medi obert per a adolescents amb el suport de la Diputació de Barcelona. <https://www.youtube.com/watch?v=qs617n5xeVs>

Idees clau

- ☑ L'Educació 360 promou una visió integral i comunitària de l'educació, connectant espais i temps lectius i no lectius per garantir oportunitats educatives a temps complet per a tots els infants.
- ☑ Principis clau del model:
 - Connexió d'espais i temps educatius (lectius i no lectius).
 - Igualtat d'oportunitats en l'accés a l'aprenentatge.
 - Participació activa dels infants.
 - Construcció comunitària amb corresponsabilitat d'escola, família, entitats i territori.
- ☑ Educació a temps complet: espai d'oportunitats educatives ampliades que reforça competències bàsiques i transversals i enforteix la vinculació comunitària.
- ☑ Impactes positius: desenvolupament de motivacions i talents personals, promoció d'hàbits saludables i prevenció de conductes de risc.
- ☑ Desigualtats en l'educació fora escola: bretxa clara segons nivell socioeconòmic en la participació a activitats extraescolars (major participació en famílies amb més recursos).
- ☑ Resposta a les desigualtats: aposta pels ecosistemes educatius locals al servei de l'equitat, que inclouen:
 - Connexió entre temps i espais dins i fora de l'escola.
 - Connexió dels aprenentatges per construir itineraris educatius personalitzats.
 - Connexió dels agents educatius (escola, famílies, entitats, ajuntaments, equipaments).
- ☑ Paper estratègic del lleure educatiu: aliat clau per democratitzar l'accés a l'aprenentatge, reconèixer els sabers no formals i fomentar la ciutadania activa.
- ☑ Treballar en clau d'ecosistema educatiu implica comptar amb recursos materials i humans que afavoreixin i possibilitin un accés amb igualtat de condicions.

Eines i recursos

- **Baròmetre 360:** Enquesta de participació a les activitats extraescolars d'infants i adolescents de 6 a 15 anys.
<https://educacio360.cat/recursos/barometre360/>
- **Com millorar la qualitat de les activitats educatives del fora escola?** Guia dedicada a la qualitat de l'oferta d'activitats educatives, que és la base necessària per ampliar les oportunitats d'educació a temps complet.
<https://educacio360.cat/guies-recursos/millorar-qualitat-activitats-educatives-fora-escola/>
- **Consolidem el ecosistemes educatius 360:** guia de treball amb 10 processos i 60 indicadors per fer un procés de reflexió-acció amb tota la comunitat d'agents educatius.
<https://educacio360.cat/guies-recursos/consolidem-ecosistemes-educatius-360/>
- **Estiu enriquit:** Projecte per a garantir que tots els infants i adolescents gaudeixin d'espais i activitats d'aprenentatge i diversió pensats per al seu desenvolupament i benestar.
<https://estiuenriquit.educacio360.cat/>
- **Taller d'ecosistemes:** recurs pràctic que permet dinamitzar un espai de treball col·lectiu amb l'objectiu d'impulsar i consolidar ecosistemes educatius locals.
<https://educacio360.cat/guies-recursos/taller-per-articular-ecosistemes-educatius-locales/>
- **Xamfrà, centre de música i escena per la inclusió social.** Centre de música i escena del Raval de Barcelona que utilitza la música, el teatre i la dansa com a eines de participació i inclusió social. És una iniciativa de l'ARC, el Taller de Música, la Fundació Privada.
<https://xamfra.net/es/>
- **Proyecto Tarrasta:** Espai Jove per a nois i noies de 10 a 12 anys.
<https://www.etxebarri.eus/es-ES/Areas-Servicios/Infancia/Paginas/Tarrasta.aspx>
- **CREART.** L'art com a eina de transformació social. organització que treballa per millorar la qualitat de l'educació dels infants i joves, i les seves condicions de vida, utilitzant l'art com a eina de transformació social.
<https://www.creart.org.es/es/home-e/>

4. Lleure i prevenció de la institucionalització

La darrera sessió, celebrada el 10 de desembre de 2024, va abordar un tema fonamental però sovint invisibilitzat: el paper del lleure en la prevenció de la institucionalització de la infància. La Sra. Liliana Marcos, assessora de la Secretaría de Estado de Derechos Sociales, va exposar els fonaments de l'Estrategia de Desinstitucionalización 2024-2030, posant èmfasi en la necessitat de promoure entorns familiars i comunitaris protectors, en lloc de recursos residencials massius.

En aquesta línia, les doctores Maite Marzo, Txus Morata i Eva Palasí van presentar el projecte "Somos Voz", destacant con aquest va promoure que infants i adolescents en situació de risc expressessin les seves vivències, opinions i desitjos a través de processos participatius. Van destacar la importància del dret de la infància a ser escoltada i participar en les decisions que els afecten. El projecte "Somos Voz" suposa la vertebració de la intervenció social i educativa, l'experiència formativa i la generació del coneixement a través de la recerca aplicada i el mesurament d'impacte social. (Morata, Marzo & Palasí, 2023).

Els objectius del programa es concreten en:

Figura 7. Objectius del projecte Somos Voz

Sistematitzar les variables metodològiques que ajuden a reduir les possibilitats d'institucionalització (eina per a altres entitats i per a l'Administració pública).	Generar i difondre propostes d'innovació pedagògica en la prevenció que contribueixin a evitar la institucionalització o reduir-la.	Disposar d'un sistema de mesurament d'impacte social robust que permeti fer una presa de decisions millor sobre les estratègies d'intervenció.
Desenvolupar una eina tecnològica que permet la participació directa dels diferents grups d'interès per a l'avaluació d'impacte.	Aportar un model d'intervenció de caràcter holístic per a la prevenció de la institucionalització transferible a altres entitats i administració pública.	Dissenyar i implementar un model formatiu e-learning, adreçat a professionals i voluntaris vinculats al model d'intervenció proposat.

Font: <https://psocialesalesianas.org/programapipii/el-programa/>

El projecte s'ha desenvolupat entre gener de 2022 i desembre de 2024 en la major part de l'Estat Espanyol i l'avaluació del projecte es va portar a terme mitjançant un sistema de gestió de l'impacte social, amb el desenvolupament d'una eina digital per a la participació dels grups d'interès i la traçabilitat de les dades (**Impacta Social - Somos Voz**).

La Dra. Aurora Madariaga, directora de la Cátedra de Ocio y Discapacidad de la Universidad de Deusto, va tancar la sessió exposant la recerca sobre qualitat de vida i discapacitat, centrada en el paper que juga el lleure en el benestar, l'autonomia i la inclusió de les persones amb discapacitat.

La sessió va posar en valor que el lleure, quan és accessible, significatiu i acompanyat, pot esdevenir una alternativa real a la institucionalització. Això implica apostar per polítiques públiques valentes, coordinades i finançades.

La Càtedra és una iniciativa creada per l'Instituto de Estudios de Ocio que s'enfoca a la investigació, l'educació i la gestió del coneixement per assegurar i promoure el dret a l'oci de les persones amb discapacitat. El seu objectiu és millorar la qualitat de vida i el benestar d'aquestes persones, oferint una experiència integral

d'oci a través de polítiques, gestió i educació inclusiva. Aquest projecte serveix com a espai de trobada que impulsa propostes centrades en la inclusió social relacionades amb el dret a l'oci de les persones amb discapacitat, en diverses àrees com la cultura, el turisme, l'esport i l'entreteniment. Per aconseguir-ho, col·labora

col·labora amb diferents grups socials per fomentar i implementar activitats de recerca, ensenyament i transferència de coneixement en entorns acadèmics i comunitaris, recolzant els seus esforços i generant noves iniciatives ([web Cátedra](#))

Idees clau

- ☑ L'Estratègia de Desinstitucionalización 2024–2030, prioritza entorns familiars i comunitaris protectors per davant dels recursos residencials massius.
- ☑ Canvi de paradigma en l'atenció a la infància: aposta per models comunitaris, preventius i de proximitat, on el lleure juga un paper estructural.
- ☑ Importància de
 - Promoure la participació activa d'infants i adolescents en situació de risc.
 - Reconèixer el dret a ser escoltats i a participar en les decisions que els afecten.
 - Integrar intervenció social i educativa, experiència formativa i recerca aplicada.
 - Incorporar avaluació i mesurament d'impacte social mitjançant eines digitals i sistemes de traçabilitat.
- ☑ Participació com a element protector: la veu dels infants esdevé un factor clau de prevenció i d'apoderament davant situacions de risc.
- ☑ Lleure accessible i significatiu: quan és acompanyat, el lleure pot esdevenir una alternativa real a la institucionalització, reforçant vincles, autonomia i pertinença.
- ☑ Lleure i discapacitat: el lleure és determinant per al benestar, l'autonomia i la inclusió social de les persones amb discapacitat, amb impacte directe en la qualitat de vida.
- ☑ La prevenció de la institucionalització mitjançant el lleure requereix polítiques públiques valentes, coordinades i suficientment finançades, amb una mirada de drets, comunitària i inclusiva.

Eines i recursos

- **Estrategia de Desinstitucionalización 2024-2030:** Medidas para transformar los sistemas de apoyo y cuidado a las personas que viven situaciones de dependencia, vulnerabilidad o exclusión: <https://estrategiadesinstitucionalizacion.gob.es/>
- **Somos Voz:** programa orientat a generar un canvi en el model d'acompanyament a la infància en risc i a les seves famílies des d'un enfocament comunitari en què estan compromeses totes les persones i les entitats que en formen part. <https://psocialesalesianas.org/programapiii/>
- **Maleta pedagógica LOPIVI:** Recursos per a centres i activitats de lleure educatiu que té com a finalitat promoure la cultura del bon tracte i entorns segurs, donant resposta a la Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant de la violència. <https://www.peretarres.org/es/facultad/investigacion/maleta-pedagogica-lopivi>
- **Cátedra de Ocio y Discapacidad.** Universidad de Deusto: projecte desenvolupat per l'Institut d'Estudis d'Oci que centra les accions en la investigació, la formació i la gestió del coneixement per garantir i defensar el dret a l'oci de les persones amb discapacitat. <https://www.deusto.es/es/inicio/somos-deusto/centros-universitarios/catedras/catedra-ocio-discapacidad>
- **Imagina't Picassent:** Projecte per sensibilitzar els i les joves del municipi de Picassent sobre les necessitats de les persones amb diversitat funcional i possibilitar un espai de trobada i relació entre les persones joves i el col·lectiu de persones amb diversitat funcional. <https://xarxajove.info/media/ev3bcrvd/paneles-inforum-2021-definitivos-05.pdf>
- **Ateneu divers:** Entitat que treballa per millorar la qualitat de vida de les persones amb diversitat funcional cognitiva i les famílies. <https://ateneudivers.cat/>

- **Lleure inclusiu:** un dret reconegut, però no garantit: Vídeo produït per la Càtedra de Lleure Educatiu i Acció Sociocultural sobre lleure inclusiu, un dret reconegut legalment, però no garantit per a tots els nens, nenes i adolescents. Amb el suport de la Diputació de Barcelona.
<https://www.youtube.com/watch?v=SquU3MAlycE>

5. Conclusions

A partir del conjunt d'aportacions teòriques, dades empíriques, experiències pràctiques i marcs de política pública recollits al document del seminari Infància en situació de vulnerabilitat i lleure comunitari, es poden formular les conclusions següents:

1. El lleure educatiu és un dret fonamental i una eina clau de justícia social

El lleure educatiu és un dret reconegut jurídicament, però el seu exercici efectiu continua fortament condicionat per les desigualtats socials, econòmiques, territorials i culturals. Garantir aquest dret requereix superar una visió assistencialista i situar el lleure com a política educativa estructural, amb capacitat real de compensació de desigualtats i de promoció de l'equitat educativa.

2. Les desigualtats en l'accés al lleure reproduïxen desigualtats educatives

Les evidències presentades mostren que l'accés desigual a activitats educatives fora de l'escola té un impacte directe en les oportunitats d'aprenentatge, el desenvolupament de competències i el benestar dels infants i adolescents. El lleure educatiu esdevé, així, un factor clau en la lluita contra la segregació educativa i social, especialment en contextos de vulnerabilitat.

3. Cal una mirada sistèmica, interseccional i inclusiva del lleure educatiu

L'anàlisi del seminari posa de manifest la necessitat d'abordar el lleure des d'un enfocament sistèmic que integri diversitat, equitat i inclusió. Les desigualtats no actuen de manera aïllada, sinó que s'entrecreuen, i el lleure educatiu ha de ser capaç de reconèixer aquesta complexitat per evitar respostes uniformes que invisibilitzin necessitats específiques.

4. El model d'Educació 360 reforça el paper estratègic del lleure

L'Educació 360 ofereix un marc sòlid per connectar temps, espais i agents educatius, situant el lleure com a peça central d'un ecosistema educatiu comunitari. Els ecosistemes educatius locals es mostren com una eina clau per garantir itineraris educatius personalitzats, coherents i inclusius, sempre que disposin de recursos, lideratge compartit i coordinació efectiva.

5. El lleure educatiu contribueix al benestar integral i a la participació activa de la infància

Les aportacions del seminari evidencien que el lleure educatiu afavoreix el desenvolupament emocional, social, cognitiu i relacional dels infants i adolescents, reforça el sentiment de pertinença i crea espais segurs de participació i expressió. Escoltar la veu dels infants i adolescents i reconèixer-los com a subjectes actius és un element imprescindible per a un lleure realment educatiu i transformador.

6. El lleure com a eina preventiva davant la institucionalització

Un dels resultats més rellevants del seminari és la constatació que el lleure educatiu, quan és accessible, significatiu i ben acompanyat, pot actuar com una alternativa preventiva a la institucionalització, afavorint entorns comunitaris protectors.

7. Necessitat de polítiques públiques valentes, coordinades i finançades

Perquè el lleure educatiu pugui desplegar tot el seu potencial transformador, és imprescindible un compromís ferm de les administracions públiques. Això implica garantir finançament estable, marcs normatius clars, coordinació intersectorial i reconeixement del paper clau del tercer sector social i de les comunitats locals.

8. El lleure educatiu com a espai de transformació social

En conjunt, el document conclou que el lleure educatiu no és un complement opcional del sistema educatiu, sinó un espai estratègic de transformació social. Invertir en lleure educatiu és invertir en cohesió social, drets de la infància, prevenció de desigualtats i construcció d'una societat més justa, inclusiva i democràtica.

6. Bibliografia

- **Aliança Educació 360 (2022).** Baròmetre 360. Enquesta de participació a les activitats extraescolars d'infants i adolescents de 6 a 15 anys. Aliança Educació 360.
- **Càtedra de Ocio y Discapacidad.** Universidad de Deusto. Consultat el 4 de juliol de 2025: <https://www.deusto.es/es/inicio/somos-deusto/centros-universitarios/catedras/catedra-ocio-discapacidad>
- **Morata, T., Marzo Arpón, M., & Palasí Luna, E. (2023).** Proyecto de investigación cualitativa e innovación pedagógica para la reducción de la institucionalización de la infancia vulnerable: Informe ejecutivo. Fundació Pere Tarrés.
<https://www.peretarres.org/arxius/xacs/informe-ejecutivo-2024.pdf>
- **Programa de innovación para la prevención de la institucionalización en la infancia: Somos Voz.** Plataformas Sociales Salesianas. Consultat el 4 de juliol de 2025: <https://psocialesalesianas.org/programapipii/>
- **Samper, S. (2023).** Cap a una educació a temps complet a Catalunya: Bases d'una política per garantir l'educació extraescolar i d'estiu. Fundació Jaume Bofill.
https://fundaciobofill.cat/uploads/docs/k/6/m/qg0-basespoliticagarantireducacioextraescolares-tiu_061123.pdf